

Poëzie in het leven van L.C. Dudok de Wit¹

Arie A. Manten
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

Het leven van Leonard Corneille Dudok de Wit, onze Kees de Tippelaar, was vol poëzie. Vrolijke zowel als droevige poëzie. Poëzie - dat toegegeven - ook van zeer uiteenlopende kwaliteit.

Dat kwam niet in de eerste plaats omdat Mr. J.W. Spin, gedurende een lange reeks van jaren een vriend en medewerker van Kees, veel van zijn tijd aan de dichtkunst wijdde, al vond Kees het wel gemakkelijk een poëet in zijn omgeving te hebben, die hij voor allerlei gelegenheden een gedicht kon laten maken, dat Kees dan met veel vuur voordroeg. Het zich uiten in dichtvorm was in de samenleving van zijn tijd algemeen veel gebruikelijker dan tegenwoordig; het boek *Een veelzijdig en buitenissig heer*, dat Ties Verkuil en ik onlangs over Kees Dudok de Wit uitbrachten, illustreert dat met verscheidene voorbeelden. Gedichten kunnen bovendien soms boodschappen en waarheden onder woorden brengen, die in andere vormen van menselijke communicatie verzwegen blijven.

In deze korte bijdrage zijn enkele gedichten van uiteenlopende aard bijeen gebracht, die elk op een eigen wijze in het leven van Kees een rol gespeeld hebben.

Ik begin met een tweetal fragmenten uit een gedicht dat de toegewijde moeder van Kees, Cornelia Dudok de Wit-Steur, hem begin 1867 schreef, nadat ze het bericht gekregen had dat haar zoon had besloten om aansluitend aan zijn omzwervingen door Nederlands Oost-Indië nog een verdere reis door de wereld te maken, met bezoeken aan diverse Oost-Aziatische landen en de Verenigde Staten van Amerika. Een gedicht van teleurstelling, berusting en vertrouwen.

Verder, verder altijd trekken,
Zoon! wààr zal het einde zijn?
Wilt ge uw reis nog langer rekken,
Vergeet gij ons die verre zijn? -
Kan de natuur alléén u boeijen,
En voelt gij 't in uw harte niet,
Dat het u zegt, terug te spoeijen,
Tot hen, die gij hier achterliet? -
Heeft dan het schoone, rijke Java,
Nog uwe wenschen niet voldaan,
En wilt gij ook nu nog naar China,
Japan en 't land der "Vrijheid" gaan?

Maar mijn zoon! hoe durft gij 't wagen,
Zoo alléén, geheel alléén,
Ver van uw vrienden en uw magen,
Te gaan naar 't verre China heen? -
Gij kent geen taal, gij kent geen zeden,
Mijn zoon! hoe durft gij het bestaan,
O geloof mij, ja, ik heb wel reden,
Om u angstvallig ga te slaan. -
Doch God! Hij leidde steeds uw schreden,
En was in alles u nabij,

¹ Tekst uitgesproken bij de jaarlijkse herdenking van "Kees de Tippelaar" op 1 oktober 1993. De in deze toespraak opgenomen gedichten werden bij die gelegenheid voorgedragen door mevrouw Rita Plomp-van Harmelen.

Die zelfde God is ook nog heden
 Uw Gids, Hij blijft steeds aan uw zij.
 Dit denkbeeld geeft mij troost en moed,
 Als stormen woeden, fel en zwaar,
 'k Weet u dan toch niet onbehoed,
 Want 'k weet uw vader is ook dàar.
 Reis dus, mijn zoon! reis vrij ver henen,
 Maar denk aan hen, die gij hier liet,
 God zal ons, op Zijn tijd heréénen,
 Mijn zoon! vergeet uw Moeder niet.

In zijn Slangevechtse jaren las Kees regelmatig gedichten en stelde hij ook prijs op persoonlijke contacten met door hem gewaardeerde dichters. Een van hen was de predikant-schrijver-dichter Nicolaas Beets, die een kleine 30 jaar ouder was dan Kees. Sommigen ervoeren veel gedichten van Beets als gladde en gerieflijke vroomheid. Anderen, waaronder Kees Dudok de Wit, putten er moed en troost uit. Zo nu en dan stuurde Kees aan vrienden een hem aansprekend gedicht van Beets, en ook op de achterzijde van enveloppen was soms een uitgeknipt gedicht van Beets geplakt. Hij ontleende die aan tijdschriften en vermoedelijk had hij ook een extra exemplaar van een of meer van de dichtbundels van Beets aangeschaft, welke hij uit elkaar haalde.

Hieronder één van de gedichten van Nicolaas Beets, die Kees graag las. Het is getiteld "Moerbeitoppen ruischten".

De moerbeitoppen ruischten,
 God ging voorbij;
 Neen, niet voorbij, hij toefde;
 Hij wist wat ik behoefde,
 En sprak tot mij.

Sprak tot mij in den stillen,
 Den stillen nacht;
 Gedachten, die mij kwelden,
 Vervolgden en ontstelden,
 Verdreef hij zacht.

Hij liet zijn vrede dalen
 Op ziel en zin;
 'k Voelde in zijn vaderarmen
 Mij koestren en beschermen,
 En sluimerde in.

Den morgen, die mij wekte
 Begroette ik blij.
 Ik had zoo zacht geslapen,
 En Gij, mijn Schild en Wapen,
 Waart nog nabij.

Bij dit gedicht van Beets sluit een ontboezeming aan, die Kees Dudok de Wit zelf schreef. Hij deed dat op 31 juli 1893, in een periode waarin hij weer ernstig te lijden had onder zijn depressiviteit. Het perspectief dat Kees er in tot uitdrukking bracht lag echter niet - zoals bij Beets - in dit leven, maar daarna. Kees schreef er daarom als titel boven: "Het leven is de Hel, de dood het leven".

Angst en spanning benauwen mijn hart,
 Benauwen mijn longen en mijn verstand,
 't Is om te bezwijken,
 Zal ik het uithouden?

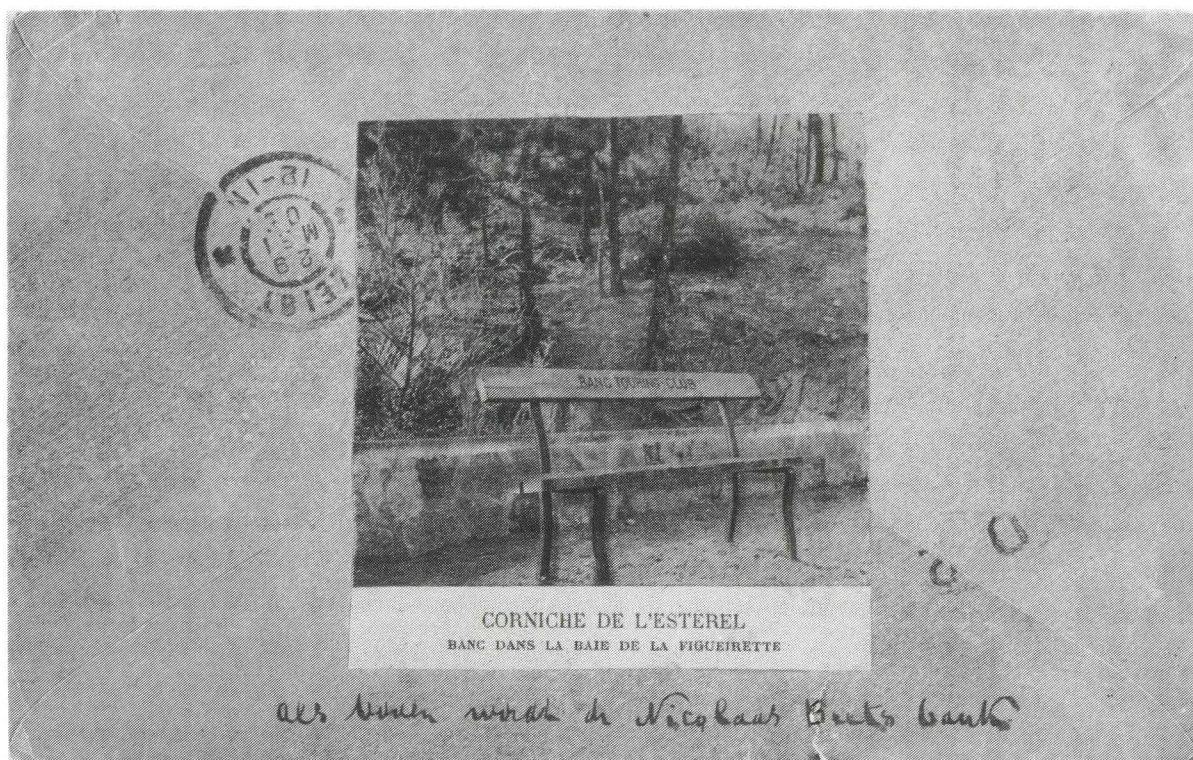

Zal ooit voor mij de hemel zich openen,
Mij wenken, biedend den vermoeide
lafenis en rust tot in eeuwigheid.

O mocht dit geschieden, mocht Gij
Noodlot mij dragen naar wat mijn arm hart dorst,
En dankend zal ik neerzigen,
En lovend U altijd door.

Zoo wil ik dan hopen, zoo wil ik dan wachten,
Hoe bitter de pijnen, de smarten ook zijn,
Eens toch zal gloren, den dag der victorie,
Eens zullen we behouden huiswaarts keeren.

Zoo zij het !!!

Afb. 1. Achterzijde van de envelop, die Kees Dudok de Wit op 29 mei 1905 gebruikte voor zijn nagenoeg dagelijkse brief aan zijn vriend Mr. Franz Engelmann te Zeist (Collectie Jan van Male, Amsterdam). Kees wijst daar op de bank, die hij wil laten plaatsen ter ere van de kort tevoren overleden dichter Nicolaas Beets.

Gelukkig kende het leven van Kees ook vele blijmoediger perioden en momenten. Zijn feesten en verjaardagsvieringen waren daarin hoogtepunten.

Eerder viel al de naam van zijn dichtende vriend Spin. Een voorbeeld van diens dichtkunst mag in deze kleine bloemlezing niet ontbreken. En wat is dan op deze jaarlijkse dag van herdenking, waarop we bovendien stilstaan bij het feit dat Kees 150 jaar geleden geboren werd, toepasselijker dan een verjaarsgedicht. In dit geval een dat op 3 oktober 1902 door Spin aan Kees werd opgedragen en toen op Slangevecht werd gedeclameerd.

Weer is de derde van Octobermaand verschenen !
 En Slangevecht viert feest, daar Kees de Wit verjaart !
 In Breuk'len zijn verheugd veel grooten en veel klenen,
 Verheugd, omdat dit jaar zijn leven bleef gespaard.

Veel wenschen worden hem gebracht, van verre stranden,
 En van nabij, want Kees is overal bekend:
 Zijn naam klinkt als een klok, zelfs in de vreemdste landen.
 Hij staat bij elk te boek als een fideele vent.

Heil valle U ten deel, o Vriend van vele jaren,
 O Wand'laar onvermoeid, o Sportman wijd vermaard,
 Blijf altijd jong van hart, bij 't grijzen uwer haren,
 En sier' nog meen'ge bloem uw schoone rozenggaard !

Gedichten en liederen kunnen ook worden gebruikt in de politieke strijd. Daarvan vinden we eveneens vermeldingen in relatie tot Kees Dudok de Wit. Spin was politiek zeer links georiënteerd. De Amsterdamse decoratie-schilder Jan Maandag, met wie Kees contacten onderhield, schreef ook gedichten. In een brief van Kees aan Franz Engelmann van 27 april 1903 is sprake van "het stakingsvers van Jan Maandag". Het zal dus betrekking hebben gehad op de spoorwegstaking in het begin van 1903. Kees stuurde dat vers aan Franz door en was het met de inhoud ervan, naar het schijnt, niet erg eens. Helaas heb ik de tekst van dat gedicht tot dusver niet teruggevonden.

Op de avond van nieuwjaarsdag 1903 was Kees vermoedelijk in Amsterdam. Daar werd broer Bram een beetje in het zonnetje gezet en Bram en Kees waren sterk aan elkaar gehecht. Twee maanden eerder was de in de hoofdstad ongekend populaire Bram teruggekeerd van zijn eerste, ruim 14 maanden durende Indië-reis. Hij deelde daarna zijn ervaringen met het thuisfront door middel van een grote fototentoonstelling en lezingen die hij in veel plaatsen hield. Redenen voor Thomasvaër om uitgebreid aandacht aan Bram te besteden in zijn traditionele nieuwjaarswens. Hieruit een korte passage:

En nu vriend Bram, mijn harte wenschen
 Voor jou, 't puikje voor de menschen
     Waar Neerland trots op wezen mag
     En die 'k répatrïeeren zag
 Belaân met koffers en geschenken,
 'k hoop dat men lette op de wenken
     Die je gaat geven door 't land. -
     Ik druk je d'echte vriendenhand
 En wensch je veel geluk en zegen
 In 't nieuwe jaar op al je wegen.
     Blijf wie je bent, een flinke vent,
     Waarvoor je in Holland staat bekend
 Eet steeds met smaak en drink een glaasje
 Maar houdt de maat, vergeet niet baasje
     Dat je nog jaren mee moet doen
     En bij dat fuiven wringt de schoen
 Juist op dit punt weleens wat kras,
 Bij feesten komt een dronk te pas
     Hou je dus taai en blijf steeds wakker
     En altijd zoo'n fideele makker
 Al je al was van jaar tot jaar
 Van je getrouwe

Thomasvaër

Afb. 2. Mevrouw R. Plomp-van Harmelen droeg tijdens de herdenking van L.C. Dudok de Wit op 1 oktober 1993, in het Koetshuis bij het Breukelse gemeentehuis Boom en Bosch, de gedichten voor (foto H. van Walderveen, in Foto-archief Historische Kring Breukelen).

Kees Dudok de Wit was een geweldig gastvrij man. Ontelbaar velen zijn door hem op Slangevlecht ontvangen, uitgenodigd of niet-uitgenodigd. Op allerlei manieren gaven zij uiting aan hun dank jegens de joviale gastheer. Meerdere malen gebeurde dat op rijm.

In een krant van zaterdag 1 mei 1897 (Het Gereformeerde Volksblad; naar de inhoud te oordelen een landelijk verspreid blad, uitgegeven door de Uitgevers Maatschappij "De Vecht" te Breukelen) trof ik, zomaar tussen de advertenties, een rijmwerk aan van de assistent-apotheker J.T. Langelaan. Het droeg als titel: Aan den EENLING ! Daaruit het eerste couplet:

Ook U mijn groet, gij edel man,
 Die zulke verre tochten maken kan
 En woont op SLANG-EN-VECHT
 Waar vriendschap, wel gehecht,
 Zoo heerlijk groeit en bloeit,
 En 't Druivennat zoo mild'lijk vloeit!
 Geschonken door een gulle hand
 Aan ieder, ook van welken stand.
 O Kees de Wit, Breukelens roem en glori
 Gij blijft, ook verre, in dichters memori.

Een gezamenlijk gezongen rijmwerk - zoals wij dat in hoofdzaak nog kennen van bruiloften en partijen - was vroeger een vrij algemene manier om gemeenschappelijke gevoelens tot uitdrukking te brengen. Kees heeft tijdens zijn leven heel wat van die gezongen verzen aangehoord.

Op 22 februari 1898 organiseerde Kees een feestavond in Het State Wapen te Breukelen, "ten voordeele der armen dier gemeente". Hij liet op zijn kosten daarvoor verscheidene artiesten naar Breukelen komen.

Aan het eind van die avond zongen de aanwezigen Kees uit dank voor zijn gulheid en inspanningen uit volle borst het volgende lied toe, dat het karakter had van een acrostichon of naamvers, doordat de beginletters van de opeenvolgende regels met elkaar de naam L.C. Dudok de Wit vormen:

Leve Kees.

WIJZE: Komt een vogel gevlogen.

Lang leef' Dudok de Wit
Gorneille is zijn naam
De man die nooit stil zit
Dit Breukelen van daan.
 —
Die zwemt iedren morgen
Ondanks 't guurste weér
Komt zingen wij allen
Dien zwemmer ter eer.
 —
Een vriend voor een ieder
Wie ooit tot hem kwam
In vreugd en in rouwe
Trouw aan zijn pogram.

De herinnering aan deze L.C. Dudok de Wit is in Breukelen levend gebleven. Daarom past het hier ook nog een anoniem gedichtje af te drukken, dat Kees achterop de envelop plakte, die hij op 30 december 1903 zond aan zijn Zeister vriend Franz Engelmann:

Bemin wat blijven zal !
 Alleen wat blijft heeft waarde:
 Het godd'lijke in den mensch;
 Het hemelsche op aarde;
 't Onsterfelijke in den sterveling.